DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ

KELAM

Neler Öğreneceğiz?

1. Kelam İlminin Tanımı, Konusu ve Amacı
2. Kelam İlminin Doğuşu ve Gelişmesi
3. Kelam İlminin İslami İlimlerle İlişkisi
4. Kelam İlminin Diğer İlimlerle İlişkisi
5. Kelam İlminin Yöntemi

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Kelam ilmi hakkında neler biliyorsunuz?

1. Kelam İlminin Tanımı, Konusu ve Amacı

Kelamın Tanımı

- Kelam sözlükte; söz, lafız, ibare ve konuşma gibi anlamlara gelir.
- Bir fikri, bir manayı tam olarak anlatan anlamlı söz; açık ve anlaşılır konuşmadır.
- Yüce Allah'ın bir sıfatıdır.

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Tanımı

İslam dininin inanca ve davranışlara dair ilkelerini naslardan hareketle belirleyen ve akli yöntemlerle temellendirip destekleyen bir ilimdir.

Konusu

İslam dininin temel inanç esaslarıdır.

Amacı

Kişinin imanını taklit düzeyinden kurtarıp araştırmayla elde edilen gerçek ve sağlam (tahkikî) bir iman derecesine yükseltmektir.

Biliyor musunuz?

- **Kelamullah;** Yüce Allah'ın sözü, kelamı, konuşması ve vahyi demek olup özelde Kur'an-ı Kerim için kullanılır.

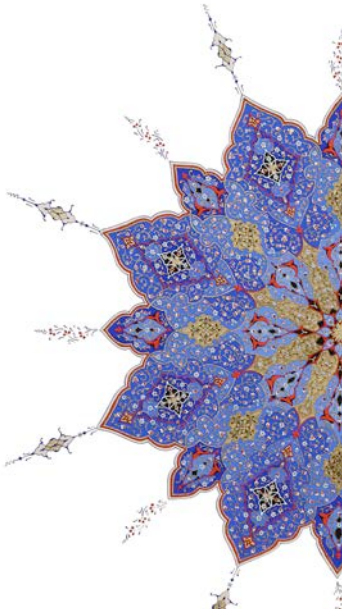

- Kelam ilmi, konusu ve amacı bakımından farklı açılardan tarif edilmiştir:

Konusu Açısından Kelam İlmi

- Allah'ın (c.c.) zatından ve sıfatlarından
- Peygamberlikle ilgili konulardan
- Başlangıç ve sonları bakımından varlıkların durumlarından (mebde-mead)

bahseden bir ilimdir.

Amacı Açısından Kelam İlmi
Kesin deliller kullanan
Karşıt görüşlü kişi ve grupların ortaya attığı şüphe ve itirazları gideren
İslam inanç esaslarını ispata güç kazandıran
bir ilimdir.

Kelam ilminin diğer isimleri;

Kelam İlminin Konusu

- İslam dininin iman esasları kelam âlimleri tarafından altı madde hâlinde ele alınmıştır.
- "Amentü" olarak ifade edilen bu esaslar âlimler tarafından üç başlıkta birleştirilmiş ve bunlara **"usûl-i selâse"** yani **"üç temel esas"** denilmiştir.
- Allah'ın varlığına ve birliğine; peygamberlere ve ahirete iman İslam dininin temel inanç konularıdır.
- Kelam ilmi bu konular hakkında vahyin bildirdikleri çerçevesinde akli açıklamalar yapar.

Kelam ilminin üç temel konusu (usûl-i selâse) vardır:

- Tevhid
- Nübüvvet
- Ahiret

Kelam İlminin Öncelikli Konuları

- ✓ Allah'ın varlığının delilleri
- ✓ Allah'ın birliğinin delilleri
- ✓ Allah'ın sıfatları ve fiillerinin delilleri

Tevhid:

- ✓ Allah'ın (c.c.) zatı, birliği; eşi ve benzerinin olmaması,
- ✓ Her türlü eksiklikten münezzeh olması,
- ✓ Bütün kemal sıfatlarla muttasıf olması gibi konuları kapsar.

- Kelam ilmi Allah'ın varlığını ve birliğini bazen Kur'an ayetlerinden hareketle bazen de tabiattan örnekler vererek ispat etmeye çalışır. Akli ve nakli delilleri birlikte kullanır.

Nübüvvet:

- ✓ Peygamberliğin imkânı,
- ✓ Diğer peygamberlerin risaleti,
- ✓ Vahiy,
- ✓ İlahî kitaplar,
- ✓ Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğinin ispatı gibi konuları kapsar.

Ahiret:

- ✓ İnsanın fiilleri ve sorumluluğu,
- ✓ Ahiret inancıyla ilgili deliller,
- ✓ Ahiretin varlığı ve aşamaları gibi konuları kapsar.

Biliyor musunuz?

- Gazzâlî'den (ö.505/1111) sonra kelam ilminin kapsam ve içeriği daha da genişlemiş; felsefe ve mantık ilminin birçok temel konusu da kelam ilmine dahil edilmiştir.

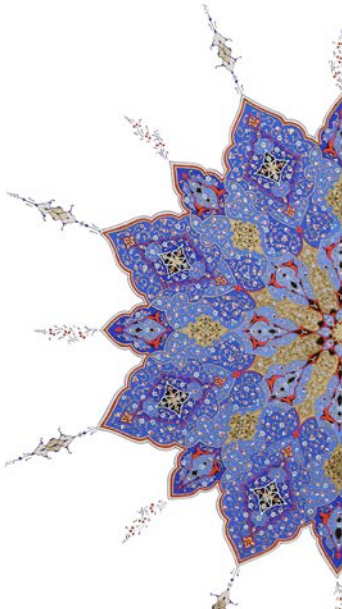

Kelam İlminin Amacı

- Diğer İslami ilimlerin amacı gibi kelam ilminin amacı da insanı dünya ve ahiret mutluluğu kazanmasına katkı sağlamaktır.

- Kelam ilmi bu katkıyı inanç esaslarını doğru bir şekilde temellendirerek sağlamaya çalışmaktadır.

Kelam İlminin Amaçları

- Kişinin imanını taklit düzeyinden kurtarıp tahkikî bir iman derecesine yükseltmek.
- Doğru bilgi vererek insanları yanlış inançlardan korumak.
- İslam'a yönelik şüphe ve itirazları akli ve nakli delillerle çürüterek cevap vermek.
- Hurafe ve batıl inançlar konusunda Müslümanları bilinçlendirmek.
- Sapkın düşünce sahiplerine karşı inanç esaslarını akli ve nakli delillerle savunmak.
- Amellerin bilinçli ve ihlaslı bir şekilde yerine getirilmesini sağlamak.
- Diğer İslam ilimleri için sağlam bir inanç temeli oluşturmak.

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Sizce Kelam ilmini ortaya çıkaran sebepler nelerdir?

2. Kelam İlminin Doğuşu ve Gelişmesi

- Kelam İlminin tarihi sürecini beş ayrı dönem hâlinde inceleyebiliriz:

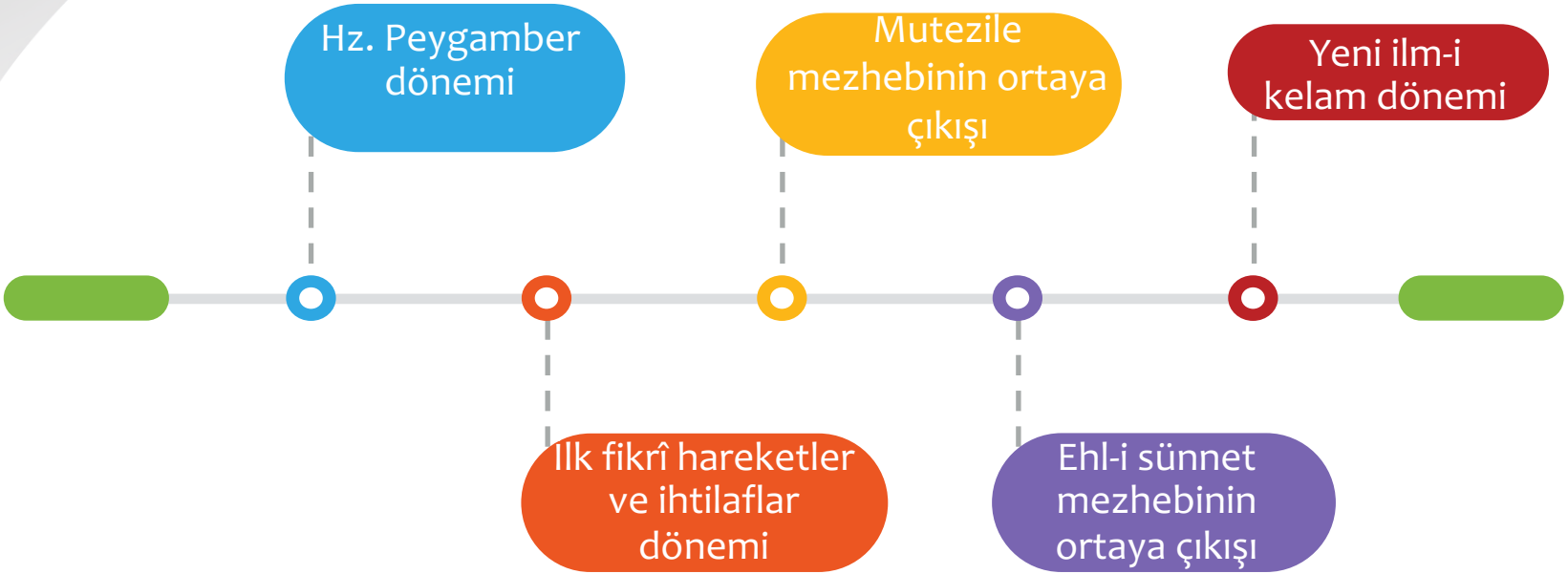

Hz. Peygamber Dönemi

- Peygamberimiz yanlarındayken sahabiler vahiyden başka kaynağa ihtiyaç duymuyor; öğrenmek istediklerinde Hz. Peygamber'e soruyorlar öğrenip amel ediyorlardı.

- Hz. Peygamber'e sorulan sorular, daha çok inancı kuvvetlendirmek ve dinî bilgilerini arttırmak içindi.

- Bu dönemde kelam adı altında ilmi bir disiplinden bahsetmek mümkün değildir.

İlk Fikrî Hareketler ve İhtilaflar Dönemi

- Hz. Peygamber'in vefatından sonra başlayıp hicri birinci asrı içine alan bu süreç kelam ilminin doğmasına zemin hazırlayan "ilk fikrî hareketler" devri olarak isimlendirilir.

- Bu dönemde yaşanan siyasi olaylar ve ihtilaflar nedeniyle ortaya çıkan büyük günah işleyenin durumu, iman-amel ilişkisi, kader meselesi, insan fiilleri ve hilafet gibi meseleler, inançla ilgili bazı tartışmaları ve farklı yeni yorumları da beraberinde getirmiştir.

- Böylece başta kelam ilmi olmak üzere diğer dinî ilimlerin ortaya çıkış süreci de başlamıştır.

Biliyor Musunuz?

- İlk fikri hareketler döneminin en önemli ismi, İmâm-ı Âzam Ebu Hanîfe'dir (ö. 150/767).

- Onun inançla ilgili konuları ele alan en önemli eseri ise **"Fıkh-ı Ekber"** adlı risalesidir.

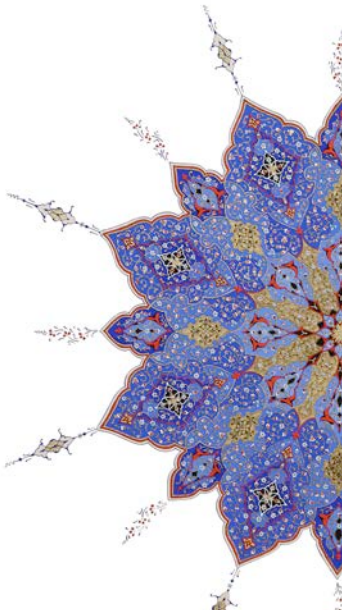

Mutezile Mezhebinin Ortaya Çıkışı

- Hicri I. asrın sonları ile II. asrın başlarından itibaren Müslümanlar arasında görüş ayrılıkları artmış, siyasi ve itikadi mezhepler ortaya çıkmaya başlamıştır.

- İslam düşünce tarihinde inanç konuları üzerinde düşünme ve bu alanda ilk defa akla dayalı yöntemleri kullanma Mutezile ile başlamıştır.

- Yaygın ve geleneksel görüşe göre Mutezile, Hasan el-Basrî'nin (ö.110/728) ders halkasından ayrılan Vâsıl b. Atâ'nın (ö. 131/748) öncülüğünde bir ekol hâline gelmiştir.

- Mutezile, yabancı kültürlere karşı inanç esaslarının savunulmasında ve inançla ilgili problemlerin çözümünde aklı ön planda tutmuş ve nasları buna göre tevil etmiştir.

Mutezile mezhebi, İslam dininin aslî hükümlerinin

temellendirilmesi

sistematik hâle getirilmesi

izah ve ispat edilmesi

karşı fikirlerin cevaplandırılması

gibi konularla meşgul olmuştur.

Ehl-i Sünnet Mezhebinin Ortaya Çıkışı

- Hicri IV. asır, Ehl-i sünnet kelam ekolünün kuruluş dönemi olarak kabul edilir.

- Kelam ilmi alanındaki Mutezile egemenliği, daha önce Mutezile mezhebine mensup olan İmam Ebü'l-Hasan el- Eş'arî (ö. 324/936) ile sona ermiştir.

- İmam Eş'arî, kelam anlayışını Basra ve Bağdat'ta yayarken, Ebu Mansûr el-Mâtürîdî (ö. 333/944) ise Maveraünnehir'de Ehl-i sünnet kelamının ikinci büyük ekolünün kurulmasını sağlamıştır.

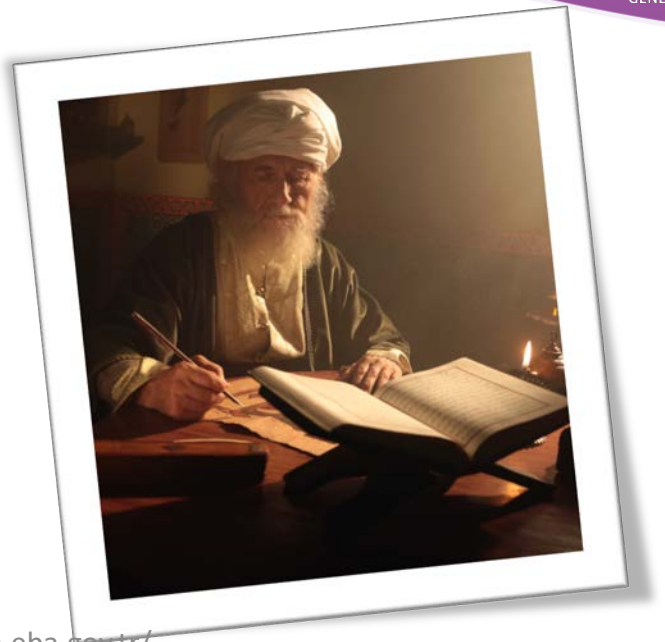

- Ehl-i sünnet kelamcıları bilginin kaynakları meselesinde vahiy-akıl dengesini gözeten bir yaklaşıma sahiptir.

- Ehl-i sünnet ekollerinde bilginin kaynakları havass-ı selîme, akl-ı selîm ve haber-i sadık olarak kabul edilir.

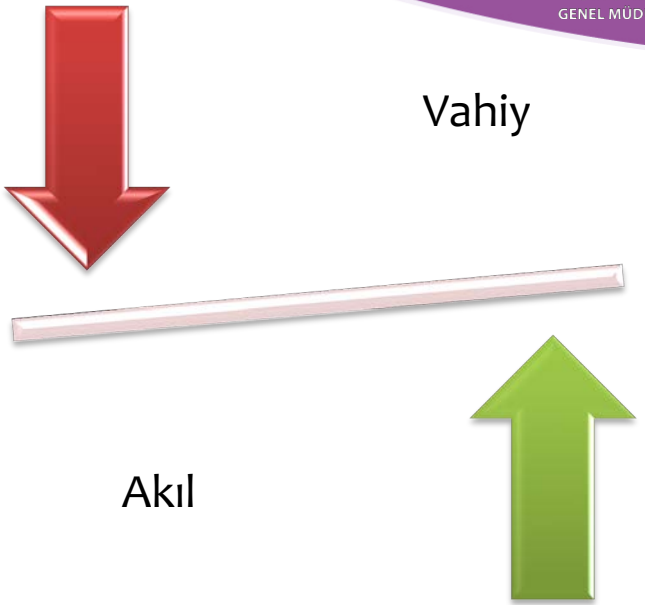

- Kelam ilmi İmam Gazzâlî (öl. 555/1111) ile birlikte yeni bir döneme girmiştir.

- Kelam ve felsefenin iç içe geçtiği bu dönemde İmam Gazzâlî, İslam akaidiyle uyuşmayan felsefi görüşleri eleştirmek amacıyla bu disipline ağırlık vermiş ve mantık ilmini kelama dâhil etmiştir.

- O tasavvufla kelamı uzlaştırmaya da çaba göstermiştir.

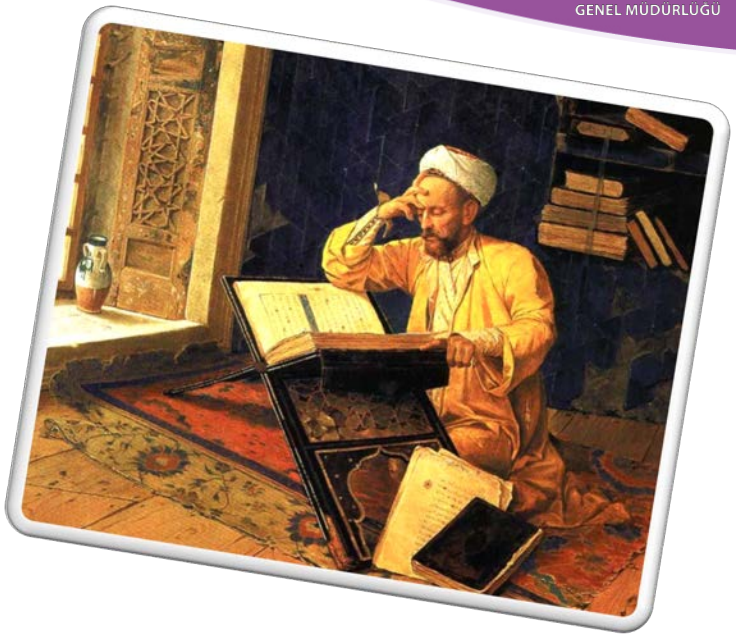

Biliyor Musunuz?

- Gazzâlî kelam ilmi için bir dönüm noktası kabul edilmiştir:

Gazzâlî'den önceki döneme Mütekaddimîn (öncekiler) Dönemi adı verilmiştir.

505/1111

Gazzâlî'den sonraki döneme Müteahhirîn (sonrakiler) Dönemi denmiştir.

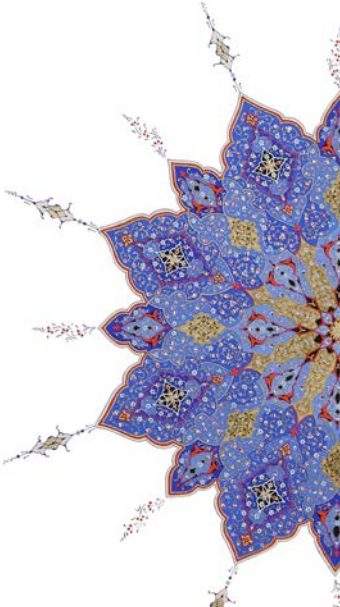

Yeni İlm-i Kelam Dönemi

- 19. yüzyıldan günümüze kadar geçen süre Yeni İlm-i Kelam Dönemi olarak adlandırılmıştır.

Yeni İlm-i Kelam Döneminde Kelam İlmi
Felsefi bir görüş olarak materyalizmi bütün biçimleriyle reddetmiştir.
Darwinizm ve Freudizm gibi akımlarının eleştirilerini cevaplamıştır.
Yeni felsefi akımları İslam esasları açısından eleştirmiştir.
Allah'ın (c.c.) varlığını kanıtlamak için tabiî bilimlerden de yararlanmıştır.

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Sizce Kelam ilmi diğer İslami ilimleri ne şekilde etkilemiştir?

3. Kelam İlminin İslami İlimlerle İlişkisi

- İslam âlimlerinin çoğunluğu kelamı önemli görmüş, onu öğrenip geliştirmenin farz-ı kifaye türünden bir yükümlülük olduğunu belirtmişlerdir.

- Bu görüşe göre kelam, İslam'ın ana ilkelerini belirleyip temellendiren bir disiplindir ve dinî ilimlerin temelini oluşturur.

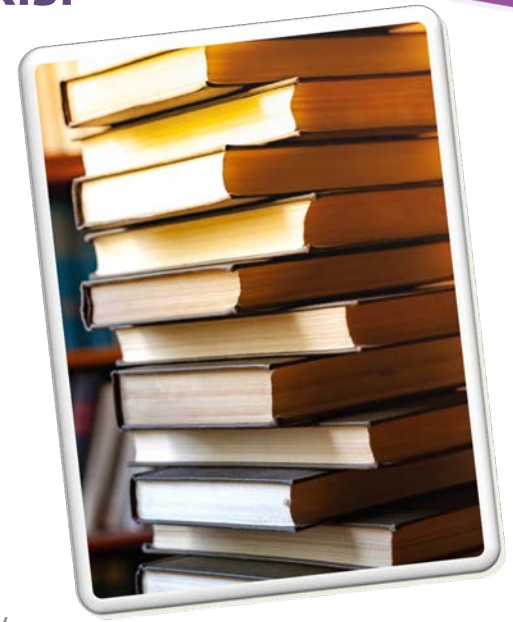

- Hz. Peygamber'in vefatından sonra toplumsal şartların ve olayların değişmesiyle birlikte yeni problemlere cevap vermek için zamanla kelam ilmi gibi birçok ilim dalı ortaya çıkmıştır.

- Tefsir, Hadis, Fıkıh, Mezhepler Tarihi gibi ilimler bunlardan bazılarıdır.

- Bütün bu İslami ilimlerin ortak amacı, İslam'ın evrensel hükümlerinin daha iyi anlaşılması ve yaşanmasını sağlamaktır.

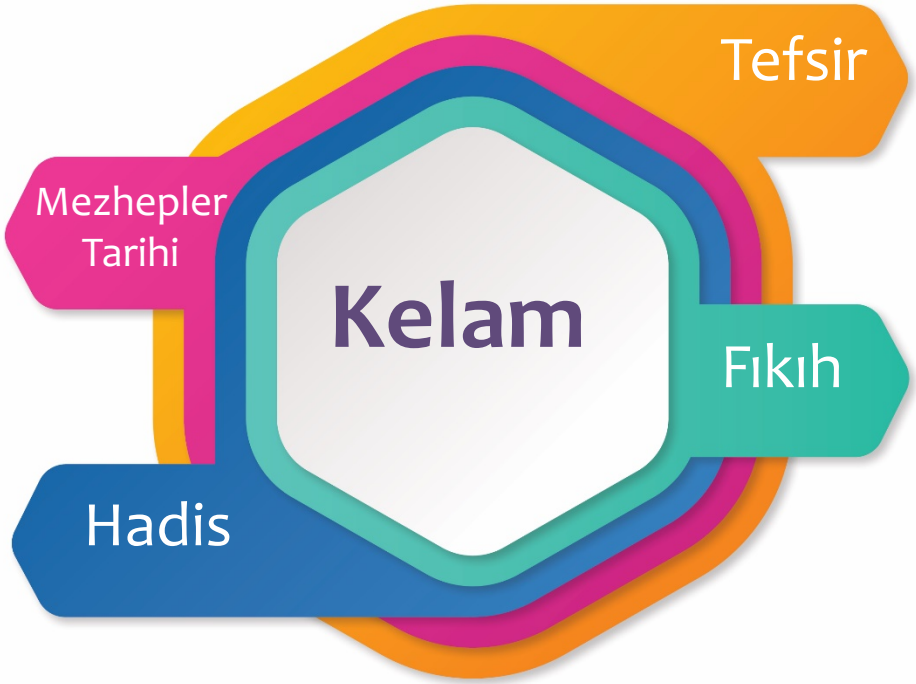
Tefsir
Mezhepler Tarihi
Kelam
Fıkıh
Hadis

Kelam-Tefsir İlişkisi

- Kelam ilminde yapılan tartışma ve açıklamalar tefsir ilminde inançla ilgili Kur'an ayetlerinin yorumlanmasında belirleyici olmuştur.

- Kelam ilmi de iman esaslarını izah ederken tefsir ilminin Kur'an ayetleriyle ilgili açıklamalarından faydalanmıştır.

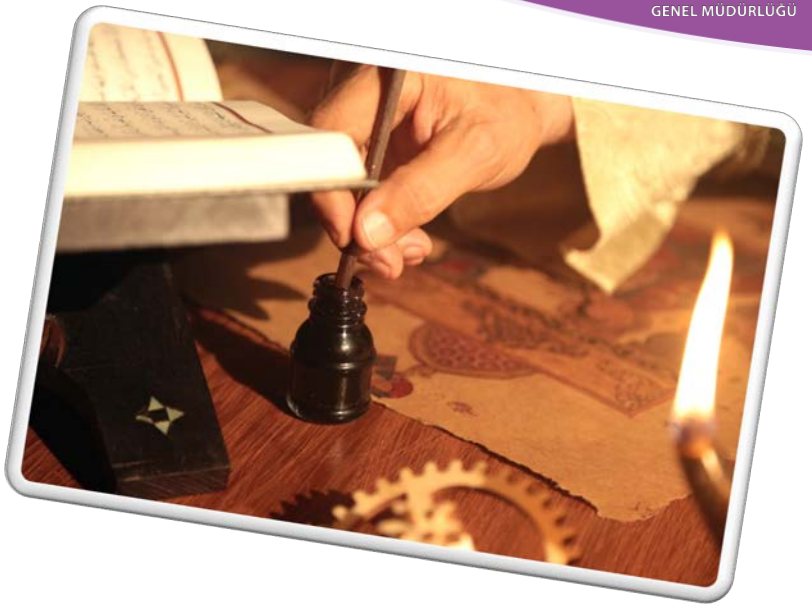

Kelam-Hadis İlişkisi

- Hadis ilminde itikatla ilgili hadislerin anlaşılmasında kelam ilminde yapılan tartışma ve açıklamalardan faydalanılmıştır.

- Aynı şekilde kelam ilmi de iman esaslarını izah ederken hadis ilminin verilerinden yararlanmıştır.

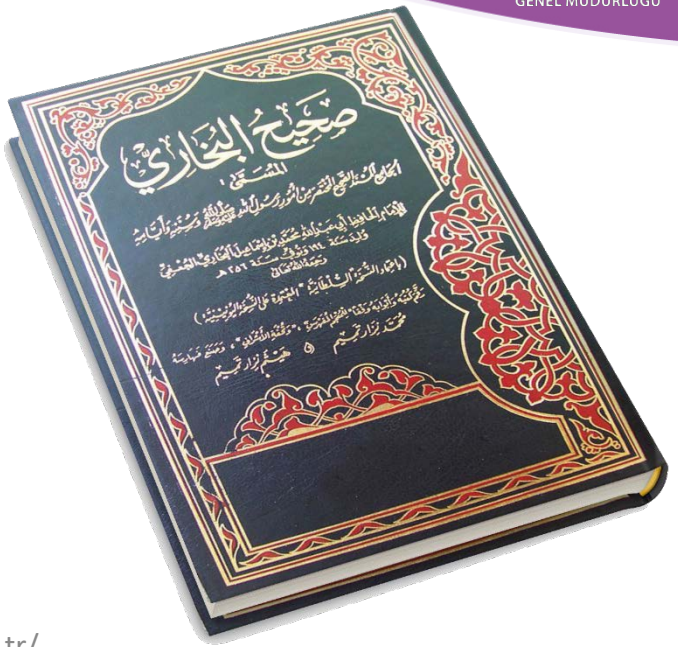

Kelam-Fıkıh İlişkisi

- Kur'an'daki hükümlerin sebep ve hikmetlerinin akılla yorumlanıp yorumlanamayacağı veya nasıl yorumlanacağı konusuyla ilişkilidir.

- Fıkıh âlimleri, mükellefin davranışlarına dair hükümleri delillendirip açıklarken; kelam âlimleri aynı davranışları kişinin hür iradesiyle gerçekleştirip gerçekleştirmediğini ispat etmeye çalışır.

Kelam-Mezhepler Tarihi İlişkisi

- Kelam, daha çok inançla ilgili fikir ve problemlerle ilgilenirken mezhepler tarihi ise bunların tarihî süreçlerini, hangi fikrin nasıl bir ortamda doğduğunu konu edinir ve bu alanda kelamın sağlıklı verilere ulaşmasına yardımcı olur.

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Sizce Kelam ilminin felsefeyle benzer ve farklı noktaları nelerdir?

4. Kelam İlminin Diğer İlimlerle İlişkisi

Kelam-Felsefe İlişkisi

- Felsefe de kelam gibi varlık, varlığın başlangıcı ve sonu, bilgi ve bilginin kaynağı gibi konularla ilgilenir.

- Aralarındaki en temel fark ise felsefe sadece aklın verileriyle hareket ederken kelam vahyi esas alır. Aklı vahyi anlamada bir araç olarak kullanır.

Kelam-Tabiî İlimler İlişkisi

- Kelam ilmi fizik, kimya, biyoloji, coğrafya, astronomi gibi tabiî ilimlerin elde ettiği sonuç ve verilerden de istifade eder.

- Kelam ilmi bu ilimlerden de faydalanarak varlıkların yaratılmalarındaki maksat ve hikmeti de açıklar; fiziki âlem ile metafizik âlemin bağlantısını ortaya koyar.

Kelam-Psikoloji/Sosyoloji İlişkisi

- Kelam ilmi insan ve toplum bilimleriyle de yakından ilgilidir.

- Özellikle fert ve kitle psikolojisinden, din sosyolojisinden, insanın davranışlarını iyi ve kötü ekseninde değerlendiren ahlak ilminin verilerinden yararlanmak kelam ilmi için önemlidir.

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Sizce Kelam ilminin akla verdiği önemin sebebi nedir?

5. Kelam İlminin Yöntemi

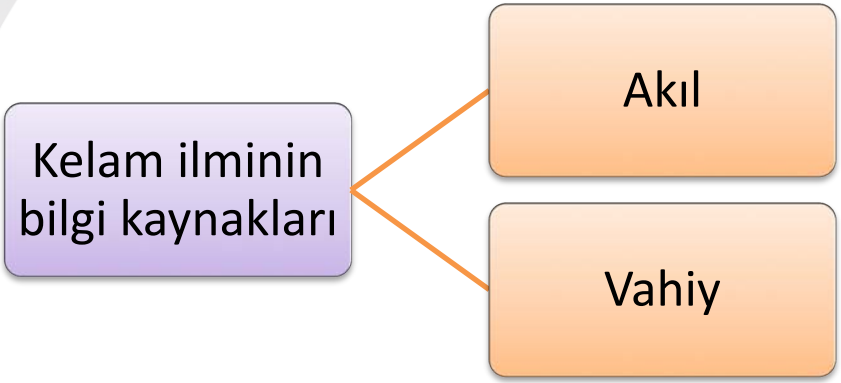

Ehl-i sünnet ekollerinde bilginin kaynakları; havass-ı selîme, akl-ı selîm ve haber-i sadık olarak kabul edilir.

KELAM İLMİ

Ele aldığı konuları mantık kanunlarına uygun olarak akli bir yöntemle açıklar.

Genellikle tümevarım ve temsil yöntemlerini kullanır.

Normatiftir; inanç ve düşünce ile alakalı hususlarda kesin hükümler ve kurallar ortaya koyar.

Kelam âlimleri vahiy ile aklın önemine dikkat çekmişlerdir.

Sahih nakil ile selîm aklın birbiriyle çatışmayacağını belirtmişlerdir.

Kelam ilmiyle ilgili telif ve tercüme eserlerden bazıları şunlardır:

el-Fıkhu'l-Ekber	İmam-ı A'zam Ebu Hanîfe
Kitâbu't-Tevhîd	Ebu Mansûr el-Mâtürîdî
el-İbâne an Usûli'd-Diyâne	Ebu'l-Hasan el-Eş'ârî
Mâtürîdiyye Akâidi	Nûreddin Es Sâbunî
Yeni İlm-i Kelam	İsmail Hakkı İzmirli
Kelam İlmine Giriş	Bekir Topaloğlu

Ünitemizi Değerlendirelim

1. Kelam ilmini amacı ve konusu açısından tanımlayınız.
2. Kelam ilminin önemini kısaca açıklayınız.
3. Kelam ilminin tarihsel dönemlerini kısaca anlatınız.
4. Kelam ilmiyle diğer İslami ilimler arasındaki ilişkiyi kısaca açıklayınız.

Cevaplayalım

1. Kelam kişinin imanını taklit düzeyinden kurtarıp araştırma ile elde edilen gerçek ve sağlam (tahkikî) bir iman derecesine yükseltmeyi hedefleyen bir ilimdir.

Verilen metinde kelam ilmi hangi açıdan tanımlanmıştır?

A) Amacı açısından
B) Konusu açısından
C) Yöntemi açısından
D) Diğer ilimlerle ilişkisi açısından
E) İslami bir ilim olması açısından

2. Aşağıdakilerden hangisi kelam ilminin amaçlarından biri <u>değildir?</u>

A) Kişinin imanını taklitten kurtarmak
B) Allah'ın varlığıyla ilgili deliller ortaya koymak
C) İnsanı dünya ve ahiret mutluluğuna ulaştırmak
D) İslam inanç esaslarını eleştirilere karşı savunmak
E) İbadetlerin nasıl yerine getirileceğini açıklayıp göstermek

3. Aşağıdakilerden hangisi kelam ilminin ana konularından biri <u>değildir?</u>

A) İnanç
B) Ahiret
C) Nübüvvet
D) Rical tenkidi
E) Mebde ve mead

4. Kelam ilmine göre insanın bilgi kaynakları …… , havass-ı selîme ve akıl-ı selîmdir.

Metinde verilen boşluğa aşağıdakilerden hangisi gelmelidir?

A) Nazar
B) Vahiy
C) Temsil
D) İstidlal
E) Tümevarım

5. Kelam ilminin tarihsel dönemlerinden biri olan Yeni İlm-i Kelam hareketiyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi <u>söylenemez?</u>

A) Din karşıtı yeni felsefi akımların iddialarını eleştirir.
B) Akıl yürütme yerinde daha çok sezgi metodunu kullanır.
C) Delillerini güçlendirmek için yeni bilimsel verileri kullanır.
D) 19. yüzyıldan itibaren dünyayı etkisine alan inkârcı akımlara cevap verir.
E) Darwinizm, Freudizm gibi akımların dine ilişkin yaklaşımlarına cevap verir.

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Hazırlayanlar
Furkan ÖZÜDOĞRU,
Hatice Büşra PAKSOY,
Dilek MENKÜÇ

Redaksiyon
Nihal SOYDAŞ

Tasarım
Hanife KOYUTÜRK

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ